

FIRNIKSZ JUDIT – NÉMETH GABRIELLA – VELEGI DOROTTYA^[1]

Jogi szókincs az inkluzív dizájn és az akadálymentesség terén: miért nehéz megfelelően kifejeznünk magunkat?

ABSTRACT

The corporate world has limited experience of the accessibility requirements stipulated by the new legislative regime that came into force in June 2025. In this study, the authors who are all experts in the field and have many years of experience, aim to provide stakeholders with a comprehensive Hungarian-language glossary and collection of literature supporting good practices, filling a gap in the existing literature. The entry into force of Act XVII of 2022 on the general rules for accessibility requirements for products and services has made their research particularly relevant.

Keywords: accessibility ■ accessibility measures ■ equal access
■ plain language communication ■ technical language ■ public sector organization

I. BEVEZETÉS

A 2025 júniusában hatályba lépő akadálymentességi törvény fogyasztóvédelmi jogszabály, azaz a termékekre és szolgáltatásokra vonatkozó akadálymentességi követelményeknek való megfelelés általános szabályairól szóló 2022. évi XVII. törvény (Aktv.), személyi hatálya nincsen lehatárolva a fogyatékossgal élő személyekre. Az akadálymentesség és az inkluzív dizájn területén mégis olyan kérdések, sajátos egyedi igények megoldásáról van szó, amelyekről nem mindig szívesen beszélnek az érintettek, illetve ha beszélnének, akkor úgy érzik, hogy hiányzik az ehhez szükséges szókincs.

Az akadálymentességi elvárásoknak történő megfelelés gyakorlatilag minden, digitális térben jelen lévő vállalkozást érint. Ez felszínre

[1] A szerzők a Wolters Kluwer Hungary Kft 2025. évi akadálymentességi modul projektjének jogi szakértői.

hozza, hogy a politikai korrektségre törekvés és az attól való félelem, nehogy a másik embert megbántsuk, gyakran eredményezi azt, hogy egyes megnevezéseket, állapotra utaló szakkifejezéseket nem merünk használni. Ahhoz, hogy megértsük az ezen kérdéskörbe tartozó fogalmak pontos és konkrét jelentését, elsősorban azt szükséges átlátni, hogy mit értünk általában hozzáférhetőség, akadálymentesség és egyenlő esélyű hozzáférés alatt.

Mind a fizikai, mind pedig a digitális környezetben elvárt, hogy bárki ugyanolyan eséllyel tudjon adott helyszínt vagy elemet megközelíteni, oda bejutni vagy azt megnyitni, használni, majd azt elhagyni. Ennek érdekében az első lépés az, hogy a megközelítést, bejutást, használatot és elhagyást gátló tényezőket, azaz akadályokat beazonosítsuk, meghatározzuk, elhárítsuk, végül akként módosítsuk a szóban forgó digitális vagy fizikai környezetet, hogy ahhoz, illetve az abban található dolgokhoz – ideértve különösen a termékeket, szolgáltatásokat – minden ember ugyanolyan eséllyel férjen hozzá, mint mások.^[2] Az akadálymentesítés és az egyenlő esélyű hozzáférés megteremtése tehát olyan elveket, módszereket, technikákat jelent, amelyekkel az adott fizikai vagy digitális környezetben elérhető tárgyakat, szolgáltatásokat, a környezetben elérhető digitális eszközök szoftverét, felhasználói felületét és funkcióit minden felhasználó számára megfelelővé teszük, függetlenül a felhasználók fizikai vagy kognitív képességeitől, digitális kompetenciáitól.

Ezt a munkát jogszabályok, műszaki irányelvek, nemzetközi, harmonizált és hazai szabványok egyaránt támogatják, ám ahhoz, hogy megértsük ezek szemléletét, összefüggéseiben kell átlátnunk, hogy milyen típusú akadályok merülhetnek fel, és tulajdonképpen kinek a javára akadálymentesítünk.

Jelen fogalomtár összeállításánál abból a hipotetikus alaphelyzetből indulunk ki, hogy milyen fogalmak segíthetik a digitális gazdaság akadálymentességét célzó friss jogszabály, az Aktv. megértését és megértetését egy vállalati akadálymentességi projekt vagy egyszerűen a megfeleltetés jogi támogatása esetén. A digitális gazdaság szereplői nem feltétlenül látják át, hogy az Aktv.-ben és az ehhez kapcsolódóan a termékek piacfelügyeletéről szóló 2012. évi LXXXVIII. törvényben foglalt technológiai és jogi megfelelési követelmények milyen háttérből erednek. A szabályozási logika megértése nélkül a jogszabályok cél-oksági értelmezése is nehéz. A valós életbeli összefüggések és a célok megértése és elfogadása nélkül pedig nehéz elvárni a piaci szereplőktől az e-akadálymentességi tudatosságot, azaz, hogy a digitális világhoz kapcsolódó termékek és szolgáltatások kialakítása és megvalósítása során a bevett gyakorlat részévé váljon az e-akadálymentesítés szempontjainak érvényre juttatása. Hiányzik a megfelelő szókincs is a jogi elvárások értelmezői, gazdasági és technológiai megvalósításáért felelős szakemberek és az akadálymentességi igényű csoportok közötti kommunikációhoz.

[2] A fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezményről és annak fakultatív jegyzőkönyvéről szóló 2007. évi XCII. törvény 9. cikk.

Gyakorlatias fogalomtárat nyújtunk át az olvasónak, amely nemcsak az akadálymentesség és az egyenlő esélyű hozzáférés kapcsán felmerülő alapfogalmakat tisztázza, mint az akadály, az akadálymentesítés, ennek tervezése és támogatása, vagy a jogszabályokban alkalmazott más kifejezések (interoperabilitás, robusztusság dizájn és érthetőség). Tisztázzuk a kommunikációs és információs fogalmakat is, mint a digitális írástudás, a digitális kompetenciák és a könnyen érthető kommunikáció. Végül, az információs akadálymentesség keretében, továbblépünk a szaknyelvi (jogi) kommunikáció és a közszférabeli szervezetek akadálymentességi követelményeinek érthető és definitív magyarázataira. Reményeink szerint ezzel a fogalomtárral segítünk a legújabb jogi szabályozás alkalmazási kihívásainak egységesítésében, a nyitva hagyott keretek értelmezésében és a jogalkalmazás intézményi szintű pontosításában is. A fogalomtárban nemcsak szócikkek találhatóak, hanem az adott fogalomhoz kapcsolódó releváns, lábjegyzetbe illesztett szakirodalmi ajánló is elérhető.

II. KIKET ÉRINT AZ AKADÁLYMENTESSÉG, ÉS MIT JELENT AZ AKADÁLYMENTESSÉGI IGÉNY?

Habár az akadálymentesítés vagy az akadálymentesség szavak alapján a legtöbb ember a fogyatékos személyekre asszociál, hangsúlyozzuk, hogy nem csak a tartós betegséggel, végleges egészségkárosodással, érzékszervi, kommunikációs, kognitív, pszichoszociális akadályokkal élő fogyatékos személyeknek lehetnek akadálymentességi igényei.

Akadálymentességi igényű embereknek tekintjük azokat a személyeket is, akik fogyatékoságuk, neurodivergens állapotuk, egy átmeneti egészségkárosodás (például egy konyhai baleset) vagy egy szituációs körülmény (téli, átfagyott kézzel történő érintőképernyő-kezelés) miatt az átlagostól eltérő módon közelít meg, kezel, használ, majd hagy el egy adott fizikai vagy digitális helyszínt, környezetet vagy eszközt.

A személyi autonómiához és az önálló életvitelhez való jog azonban esetükben is adott,^[3] függetlenül attól, hogy egyébként jogi vagy orvosi értelemben véve fogyatékosnak minősülnek-e. Ebből következően elmondható, hogy mindannyian voltunk, vagyunk vagy leszünk akadálymentességi igényűek életünk során. Az akadálymentességi igényeket is figyelembe vevő tervezés háromfajta akadálymentességi igényt különböztet meg:

[3] Ezt a fent hivatkozott Egyezményen túl a magyar jogrendben a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvény, az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2023. évi CXXV. törvény és a termékekre és a szolgáltatásokra vonatkozó akadálymentességi szabályoknak való megfelelés általános szabályairól szóló 2022. évi XVII. törvény, továbbá a fogyasztóvédelemre vonatkozó mindenkor hatályos jogszabályok egyaránt biztosítják.

- Tartós akadálymentességi igény: olyan, tipikusan maradandó egészségkárosodásból következő akadálymentességi igény, amely rendszerint nem, vagy nem könnyen gyógyítható, például vakság, siketség, vagy egy tartósan fennálló állapothoz köthető, mint például a tanulási zavarok.
- Átmeneti akadálymentességi igény: olyan, rövid ideig tartó időszakot lefedő akadályozottság, ami (például a gyógyulási) időszak leteltével elhárul. Ilyen lehet egy lázzal járó megbetegedés, egy szemműtérből történő lábadozás időszaka, vagy a síbalesetet követő rehabilitáció során fellépő különböző eszközhasználati megoldások megélése.
- Szituációs akadálymentességi igény: ez akkor lép fel, ha valamely szituációs körülmény adja alapját a megváltozó felhasználói szokásoknak vagy bejárési attitűdnek. Ilyen helyzet lehet az, ha a téli hidegben megpróbálunk egy ugráló ikont elkapni a hideg kezünket alig érzékelő érintőképernyőn, vagy ha nagy forgalomban kell vezetnünk, és közben folytatunk interakciót egy másik személlyel, vagy ha a szülő egyik karját újszülött gyermeke foglalja el, és így kell leadnia a bevásárlólistát a webshopban.^[4]

Akadálymentesítési vagy akadálymentességi igényről beszéljünk? Jóllehet, hasonlóan hangzik a két fenti fogalom, jelentéstartalmuk azonban mégis nagyon különbözik.

Akadálymentesítési igényről olyan konkrét esetekben beszélhetünk, amikor egy nem egyenlő eséllyel hozzáférhető felülettel összefüggésben közöl valaki egy, a hozzáférhetőség megteremtésére vagy növelésére vonatkozó igényt. Akadálymentességi igényről pedig akkor beszélünk, ha valakinek általában szüksége van az állapotából fakadó, megváltozott közlekedési vagy használati szokásaira reflektáló akadálymentességi megoldásokra. Ebből következően az akadálymentességi igény az ember állapotára, míg az akadálymentesítési igény inkább egy adott környezet feltételeinek jellegére utal.

Egyenlő esélyű hozzáférés az az állapot, amelyben a digitális, a fizikai, az információs vagy a kulturális környezet és annak funkciói, képességeitől és akadálymentességi igényeitől függetlenül, mindenki számára érthető, értelmezhető, megközelíthető, használatba vehető, illetve annak használata mindenki által abbahagyható és bármikor újrakezdhető. A magyar jogszabályok az „egyenlő esélyű hozzáféréshez való jogot” biztosítják. Ahhoz, hogy ezt a jogot gyakoroljuk, akadálymentes (egyenlő eséllyel hozzáférhető) környezetre és funkciókra van szükségünk. Az e-akadálymentesség vagy digitális akadálymentesség az egyenlő esélyű hozzáférés érvényesülését jelenti a digitális környezetben.

A digitális akadálymentesség logikájának megértéséhez fontos, hogy az ember és a számítógép közötti interakciók (HCI, human-computer interactions) világában az akadályokat három dimenzió alapján csoportosítják: 1. érzékeléssel összefüggő akadályok (látás, hallás); 2. motoros-fizikai akadályok (a kéz, a karok használatának korlátai, a beszédképesség akadályai); és 3. kognitív akadályok.^[5]

[4] Bővebben: Velegi – Firniksz – Dömötörfy – Nagymihály, 2023.

[5] Bővebben: Lazar – Goldstein – Taylor, 2015.

Az akadálymentesség-támogatás és az ennek megfelelő tervezés nem csupán a fizikai dimenzióban nélkülözhetetlen, a digitális gazdaságban történő részvétel, az ehhez szükséges alapvető és összetett gazdasági műveletek hozzáférhetősége, a gazdasági önállóság és így az önálló életvitel alapját képezik. Támogató-segítő technológiának minősül az önálló életvitelt szolgáló minden olyan áru, berendezés, szolgáltatás, szoftver vagy termékrendszer, amely adott helyzetben a felhasználó funkcionális képességeit fokozza, fejleszti, fenntartja, helyettesíti vagy javítja, illetve a felhasználó egyes funkcióképességei tevékenységeinek korlátozottságát és a részvételi akadályait enyhíti vagy kompenzálja. A legismertebb támogató-segítő technológiák: szemüveg, hallókészülék, protézis, fordítógép.

III. FIGYELMET IGÉNYLŐ FOGALMAK: FOGYATÉKOS SZEMÉLY, FOGYATÉKKAL ÉLŐ SZEMÉLY, SÉRÜLT

A korábbiakban rögzítettük, hogy az akadálymentességi igény (különösen átmeneti vagy szituációs jelleggel) bárkit érinthet, azonban mivel itt a fogyasztovédelmi és a fogyatékosügyei szakpolitikai és szabályozási területek összekapcsolódnak, ezért vannak olyan fogalmak, amelyeknek tartalmára érdemes különösen odafigyelnünk.

Fogyatékos személyként hivatkozhatunk az orvosi vagy gyógypedagógiai megközelítésből vizsgált fogyatékossgal bíró emberekre. A köznyelvben legtöbbször többes számban találkozhatunk a „fogyatékosok” megfogalmazással, azonban a fogyatékos önálló főnévként történő használata kerülendő. Jelzőként, így például a fogyatékos személyek, fogyatékos ügyfelek stb. jelzős szerkezetekben azonban széles körben elfogadott (mint például „a szolgáltatást fogyatékos ügyfeleink is egyenlő eséllyel használhatják”), mind a köznyelvben, mind a tudományos és jogszabályi szövegkörnyezetben.

Szintén helytálló és elfogadott a fogyatékossgal élő személy megfogalmazás használata, mellyel elsősorban a szociális témájú, így a fogyatékossgügyi jogszabályokban és tudományos szakszövegekben találkozhatunk, a köznyelvben leginkább magyarázó szövegekben jelenik meg (pl. tartós egészségkárosodással vagy fogyatékossgal élő emberek).

A gyakran előforduló „fogyatékkal élő” kifejezést azonban olykor tévesen használják kiterjesztő értelemben minden fogyatékos személyre. A szó eredetileg azokra az emberekre vonatkozott, akik háborúban szerzett sérüléseik következtében váltak tartósan egészségkárosodottá, azaz hadirokkantá. Érzékszervi, pszichoszociális vagy mozgásszervi fogyatékossgal élő személyek esetében a fogalom használata kerülendő, jöllehet, gyakran találkozhatunk még ezzel a szóhasználatl akár a hatályos jogszabályok szövegeiben is.

Szintén rendszeresen előfordul a sérült szó, amelynek önálló főnévként vagy melléknévként történő használata (mint például „sérült vendégeinknek a másík

bejárat használatát javasoljuk”) kerülendő. Az érintett személyt jelző állapot pontosítására szolgáló kifejezésekben viszont használata elfogadott (például érzékszervi sérült, mozgássérült, látássérült, hallássérült, gerincsérült stb.), önmagában azonban fogyatékossgal élő személyek összefüggésében nem javasolt. Figyelemmel arra, hogy ezt a szót eredetileg a tényleges (például baleseti) sérülést szenvedett emberekre alkalmazzák, a szó önmagában történő használata egyes esetekben egyenesen félrevezető is lehet, ha azonban utalunk arra, hogy a „sérültséget” mintegy az „épség” ellentétéként, nem magára a személyre, hanem az őt jellemző állapotra értjük, a fogalom alkalmazása minden félreértéstől és negatív felhangtól mentes és pontos lehet.

Fogyasztóvédelmi, szociális vagy alapjogi kérdéstről beszélünk? Az akadálymentességi igény több különböző szabályozási területen is megjelenik, így különösen a foglalkoztatás, megváltozott munkaképesség, fogyasztóvédelem, fogyatékossgal élő személyek jogai, piacfelügyelet szabályai között, ezért alappal tekinthető interdiszciplináris szabályozási kérdésnek az akadálymentesség, az egyenlő esélyű hozzáféréshez való jog.

IV. UTAK A MEGOLDÁSHOZ: HOGYAN TUDUNK AKADÁLYMENTESÍTENI?

Az akadálymentesítendő környezet milyenségétől és az abban beazonosított akadályoktól függően beszélhetünk fizikai, digitális, kommunikációs vagy kulturális akadálymentesítésről, illetve ezek különböző kombinációiról. A szabályozásban is számos kritérium megfogalmazásra kerül az akadálymentesítéssel összefüggésben.

Az interoperabilitás a digitális elemeket tartalmazó áru, a digitális tartalom vagy a digitális szolgáltatás azon képessége, hogy együtt tudjon működni azokkal a hardver- és szoftverrendszerekkel, amelyekkel az azonos típusú digitális elemeket tartalmazó árukat, digitális tartalmakat és szolgáltatásokat általában együtt használják.

A kompatibilitás olyan módszer, megoldás alkalmazása, amely lehetővé teszi, hogy a szoftver vagy felület – átalakítás nélkül – együtt tudjon működni az olyan hardverrel vagy szoftverrel, amellyel az azonos típusú árut, digitális elemet tartalmazó terméket, digitális szolgáltatást általában együtt használják.

A stabilitás vagy robusztusság követelménye olyan módszer és megoldás alkalmazása, amely lehetővé teszi, hogy a digitális felületet a jelenlegi és a jövőbeni technológiákkal együtt lehessen használni.

Ha akadálymentesítés jön szóba, többféle megoldási irányt és kiindulópontot találhatunk ezekre az akadálymentesítésről szóló jogszabályokban, műszaki irányelvekben, szabványokban és útmutatókban. A lehetséges utak, amelyek mentén az egyenlő eséllyel hozzáférhető környezethez eljutunk, a következők:

- Inkluzív vagy univerzális tervezés: a környezetet eleve úgy fejlesztjük le, hogy az a vele összefüggő legtöbb helyzetben, az ott előforduló es-

hetőségek legszélesebb körében megfeleljen az egyenlő esélyű hozzáférés követelményeinek, vagyis, azt a lehető legtöbb ember anélkül tudja igénybe venni, hogy alkalmazkodásra volna szükség.

- Észszerű alkalmazkodás: mindazon elengedhetetlen és megfelelő módosításokat és változtatásokat jelenti, amelyek nem jelentenek aránytalan és indokolatlan terhet, és adott esetben lehetővé teszik, hogy az akadálymentességi igényű személy alapvető emberi jogainak és szabadságainak a mindenkit megillető, egyenlő mértékű élvezete és gyakorlása megvalósuljon.^[6] Itt tehát azokról a szükséges, arányos hozzáférhetőségi intézkedésekről van szó, amelyek, bár nem feltétlenül teszik egyenlő eséllyel hozzáférhetővé mindenki számára az adott környezetet, azok hozzáférhetőségi szintjét adott helyzetben mégis a legmagasabb szintre emelik.

Az információs akadálymentesítés igényli a befogadó személy megértési képességeihez is alkalmazkodó tartalom előállítását és elérhetőségének kialakítását. A legújabb szabályozás nemcsak a termékek, a szolgáltatások, hanem az információk – azaz közvetve a kommunikáció (információcsere) – akadálymentesítését is előtérbe helyezi. A digitális térben történő eligazodás képessége nem eleve feltételezhető. Az idősebb felhasználók nagyobb valószínűséggel szembesülnek a digitális technológiák használatának akadálymentesítésével kapcsolatos kihívásokkal, mint a fiatalabbak. Ez részben abból adódik, hogy gyakoribbak az egészségügyi jellegű problémák, de a kronológiai életkor nem feltétlenül pontos indikátora az egyén fizikai vagy kognitív funkcióképességének. A digitális gazdaságban a vizuális, képi megjelenítés és a nemlineáris tartalomszerkesztés miatt más kompetenciákra, információfeldolgozási folyamatokra, illetve az érintőképernyős felületekre gondolva más motoros képességekre van szükség, mint az offline világban.

A digitális írástudás (*digital literacy*) az egyén azon kognitív, szociális és érzelmi készségeit fedi le, amelyek ahhoz szükségesek, hogy a szövegből, (álló- és mozgó-) képekből és hanganyagokból álló digitális források (*digital resources*) jelentését megértsék, ilyen forrásokat elő tudjanak állítani, illetve ilyen környezetben interakciót folytassanak le.

A digitális kompetencia (*digital competency*) azon képességek összessége, amelyek a digitális források jelentésének értelmezésén és felhasználásán alapuló tanulási vagy a szervezeti teljesítmény javításához szükségesek, így különösen a munkában, a gazdasági és társadalmi életben, az oktatásban.^[7] Több mint egy évtizede zajlanak az európai felhasználók digitális kompetenciájának alakulására vonatkozó kutatások, amelyek folyamatosan követik a felhasználókat érintő új kihívásokat. Napjainkban digitális írástudás és a digitális kompetencia nélkül nem valósíthatóak meg szervezeti vagy közigazgatási digitális stratégiák sem. A stratégiai szemlélet át kell, hogy fogja az érintetti kör írástudási és kompetencia körét is, ellenkező esetben a kitűzött digitalizációs vagy transzformációs célok

[6] 2007. évi XCII. törvény 3. cikk.

[7] Kim, 2023, 121-129.

kellő készségek hiányában elbuknak. A digitális eszközhasználat is hatással van a megértésre, valamint a kommunikációs készségek átalakulására (vö. számítógépes nyelvészeti kutatások), függetlenül a szöveg világos és érthető voltától.

V. AZ AKADÁLYMENTES ÉS KÖNNYEN ÉRTHETŐ KOMMUNIKÁCIÓ

Az információcserét segítő kommunikáció világos, érthető, sőt könnyen érthető, miközben a könnyen érthető kommunikáció és az akadálymentes kommunikáció fogalmát érdemes elkülöníteni egymástól.

Könnnyen érthető kommunikáció (KÉK) a kognitív akadályozottságú személyeknek az információhoz történő akadálymentes hozzáférést biztosító módszer, amelynek segítségével a bármilyen okra visszavezethető (így például diszlexia, ADHD, nyelvi vagy digitális kompetenciák alacsonyabb szintje folytán) megértési nehézséggel élő személyek a kommunikációs képességeiknek megfelelő formában kapnak információkat.

Az akadálymentesség tipikusan olyan területnek tekinthető, amelyben annak multinacionális jellege folytán több szaknyelv találkozódik. Az IT-szakemberek, a dizájnerek, az üzleti döntéshozók mind a saját „szakmai mandarinjukat” használják. A hatékony érveléshez ezért érdemes átgondolnunk, hogy például egy multidiszciplináris vállalati projektteam hatékonyságát hogyan lehet segíteni azzal, ha a nem jogász résztvevők „szituációs akadályozottságát” nem fokozzuk a jogi szaknyelv sajátos fordulatainak alkalmazásával, és a jogi elvárásokat köznyelvre vagy akár más szaknyelvre tudjuk fordítani.

A szaknyelvi kommunikáció nem mindig könnyen érthető, és nem is mindig akadálymentes. Ez olyan információcsere, melyet az adott professzió (hivatás) szakmai szóhasználata jellemez. Egyesek szerint minden szaknyelv összeesküvés a laikusokkal szemben. Ha a szaknyelv a hétköznapi nyelvhez képest nehezen érthető, szükség lehet nyelven belüli (pl. magyarról magyarra) fordításra, a szaknyelvről a hétköznapi nyelvre. A jogi szaknyelv körébe tartozik az állami működés és a jogtudomány nyelvezete is, hiszen a jogalkotási tevékenységben, az igazságszolgáltatásban, a kormányzásban és a közigazgatásban közreműködők szaktevékenysége szerteágazó. Az állami működésben belül az igazgatás, a jogalkalmazás és a jogalkotás is jogi szaknyelven zajlik. A jogtudomány szaknyelvét az elméletek, a jogdogmatika és a jogi oktatás egyaránt használja. A jogalkotás során szaknyelven megszülető jogot kell alkalmazni az igazgatási és az ítélkezési tevékenységben, és ezek szoros kölcsönhatásban és ráhatással vannak a jogtudományra, amely visszahat a jogalkotásra. Minden professzióknak megvan a maga sajátos szaknyelve. A laikusok által nem bírt szakismeret hiánya akadályt jelenthet a szaknyelvi információk elérésében.^[8]

[8] Ajánlott irodalom: Németh, 2023; Majoros, 2018; Dobos, 2010; Tóth, 2024; Németh – Szoták, 2023.

A jogi kommunikáció olyan információcsere, melyet a jogászai szakma (hivatás) szakmai szóhasználata jellemez. A jogi kommunikáció a jogi információk kölcsönös átadása és cseréje egy jelrendszeren (tipikusan beszéd vagy írás) keresztül, melynek általános és konkrét célja is van: a közös megértés kialakítása és a kapcsolatok teremtése, valamint a követendő jogi tartalom ismertetése, átadása. A jogi kommunikáció tipikusan jogi szaknyelvi tartalmat hordoz, ezért amennyiben a fogadó fél laikus, kockázatot hordozhat a szakzsargonnal telített jogi kommunikáció, amely az érthetőséget csökkenti. Közvetlen jogi kommunikáció alatt érthetjük például a jogszabály vagy egy szerződés jogi szövegét, de közvetett jogi tartalomközvetítést is megvalósíthat egy nem jogi, hanem például e-kereskedelmi reklámközlemény (melynek során értékesítés és adásvételi szerződés (jogi ügylet) megkötése történik), vagy egy közigazgatási tájékoztató, sablon egy hivatal weboldalán (melynek során végül egy közfeladat-ellátás kezdeményezhető).^[9]

Akadálymentes jogi kommunikáció alatt olyan információcserét értünk, melyet a jogászai hivatás szakmai szóhasználata jellemez, ugyanakkor az a laikusok számára is egyértelműen érthető. Az akadálymentes jogi kommunikáció elsődlegesen a könnyen érthető, közvetlen jogi kommunikációt jelenti, amely a jogi hivatásrend tagja és a nem jogász, tehát laikus személy közötti közérthető és szakzsargonmentes, azért akadálymentes kommunikációt valósít meg. A jogi ügylet eredményező, a kereskedelmi szereplők által végzett közvetett jogi kommunikáció is akadálymentesítendő, ahol nem a jogi, hanem az adott termékre vagy szolgáltatásra vonatkozó információ szakzsargonjának elkerülése lehet előnyös. Az akadálymentes kommunikáció ma már nemcsak etikai, hanem jogi követelmény is, a jogszerűség kelléke. Egyes érthetetlen jogi tartalmak következménye akár érvénytelenség, semmisség is lehet a felek kapcsolatában. A közérthetőség, a megértés nemcsak növeli a szervezetekbe és a professziókba vetett bizalmat – amivel mindenki időt és pénzt takaríthat meg –, hanem a jogszabályokban is megjelenhet, akár fogyasztóvédelmi kritériumként. Nemcsak a jogszabályok, határozatok megértése segíti a jogkövetést, hanem az önkéntes vagy kötelező szerződéses tartalmak vagy a bírósági ítéletek érthetősége is, mert a felek további vitamentes kapcsolatát segíti elő. Ha a szöveg, a jogi tartalom, a szakvélemény egyértelmű, nincs szükség külön értelmezésre. Az érthető, közérthető – tehát szakzsargonmentes, a könnyű megértést támogató, azaz akadálymentesített – jogi kommunikáció előnyöket hordoz a laikusok irányába.^[10]

A jogi szaknyelvi tartalom értelmezése a nem akadálymentes jogi információcsere során alkalmazandó, a laikus fél számára szükséges kiegészítő tevékenység. Ha a szöveg, a jogi tartalom, a szakvélemény nem egyértelmű, értelmezésre lesz szükség. Szövegértelmezésre vonatkozó utalást több jogszabály, például az Alaptörvény bíróságokra vonatkozó fejezete is tartalmaz. Előírja, hogy a bíróságok a jogalkalmazás során a jogszabályok szövegét elsősorban azok céljával és az

[9] Bővebben: Németh, 2020; Kántor, 2020.

[10] Bővebben: Németh, 2020; Németh – Sztóák, 2021.

Alaptörvénnyel összhangban értelmezik. Fogyasztóvédelmi ügyekben kifejezetten a fogyasztók javára kell értelmezni a nem egyértelmű szövegeket (például a sablonizált általános szerződési feltételek szövegét, ha az nem egyértelmű vagy nem érthető). Bizonyos tág értelemben egy jogi tartalom (pl. igazságügyi szakvélemény) fogyasztója, valódi felhasználója a jogi eljárásban közreműködő másik igazságügyi vagy jogi hivatásrendi közönség is (bírák, ügyvédek, ügyészek) és a felek is, akik nem bírnak a szükséges szakismerettel. Ha a szakvélemény nem érthető annak „fogyasztói”, mint címzettek (esetünkben akár a szakértő szakterülete tekintetében laikusnak minősülő jogászok) számára, és az további értelmezésre vagy kiegészítésre szorul, akkor az nem lesz a kitűzött cél érdekében jól használható. Ha az igazságügyi eljárások célja sérül (ilyen a tisztességes eljárás, az észszerű időn belüli ügylezárás, a kellő szakértelemmel támogatott döntéshozatal), akkor az igazságügybe vetett közbizalom gyengülhet, és ez a jogállami működést gátolhatja. Ha a jogszabály nem (köz)érthető, akkor a jogbiztonság, mint cél kerülhet veszélybe.^[11]

A közérthetőség az akadálymentes kommunikáció elvárása. Az akadálymentes információcsere alapkélléke és jellemzője, amely nem igényel a fogadó fél részéről további kiegészítő tevékenységet a megértéshez. A jogi irodalomban és a jogszabályokban általában nem a "közérthető" kifejezést találjuk az akadálymentes jogi kommunikáció elvárásának megfogalmazásakor. Ehelyett leggyakrabban az alábbi elvárásokkal találkozhatunk: világos, világosan megfogalmazott (Kúria, AB döntésekben); világosan olvasható szöveg (fogyasztóvédelmi hatóság döntésében); világos és könnyen érthető felvilágosítás vagy tájékoztatás (kormányrendeletben); világos, azaz egyértelműen végrehajtható (kormányrendeletben, köztulajdonú társaság esetén); egyértelműen értelmezhető (Kúriai döntésben); közérthető és kifejezett módon történő közlés (kormányrendeletben); bonyolult dolgokat egyszerűen fogalmazzunk meg (jogi szakirodalomban); mögöttes jelentések elkerülése (nyelvészeti szakirodalomban); laikus fogyasztó számára is befogadható értelmű (kúriai döntésben). Ugyanakkor valamennyi, a közérthetőségre vonatkozó jogi rendelkezés és elvárás célja a közérthető szaknyelvi tartalom teljeskörű átadása a címzett részére, és a jogilag érvényes és vitamentes ügyletek megvalósulása.^[12]

Az *EU Clear Writing (Plain Language)* szemlélete az egyszerű és közérthető nyelvezet alkalmazását jelenti az EU tevékenységében. Az Európai Bizottság elkötelezett a közérthető nyelvezet használata mellett (*Clear Writing for Europe*), mivel az bizalmat épít és segíti az embereket abban, hogy gyorsan megtalálják az információkat, világos képet kapjanak arról, hogy mit tesz az EU, és hogy az uniós jogszabályok és döntések hogyan érintik őket, emellett megértsék jogaikat és kötelezettségeiket, megtudják, hogy milyen lépéseket kell tenniük bizonyos helyzetekben, és biztosított legyen részvételük a demokráciában. Az egyszerű nyelvezet segít az Európai Bizottság szövegeinek egyértelművé tételében. An-

[11] Bővebben: Németh, 2020.

[12] Bővebben: Németh, 2023.

nak érdekében, hogy az információk könnyen olvashatók, pontosak és hozzáférhetőek legyenek, a Bizottság arra ösztönzi a szerzőket valamennyi szervezeti egységben, hogy egyszerű nyelvezetet használjanak. A Fordítási Főigazgatóság szerkesztői olyan szerzőkkel dolgoznak együtt, akik gondoskodnak arról, hogy a szövegek jól strukturáltak és könnyen érthetőek legyenek, akik a szakzsargont vagy a technikai kifejezéseket hétköznapi szavakkal helyettesítik, és a közön-ségtől függően csökkentik a felesleges tartalmakat, és arra összpontosítanak, amit az olvasónak tudnia kell.^[13]

VI. AKADÁLYMENTES KOMMUNIKÁCIÓ A KÖZFELADAT-ELLÁTÁSBAN

Az akadálymentesítés ma már nemcsak a közfeladatot ellátó vagy közszféra-beli szervezetekre nézve irányadó, de a közfeladat-ellátás keretében is folyamatosan biztosítani kell az egyenlő esélyű, teljeskörű hozzáférést, különösen a jog-szabályokban megnevezett digitális felületeken és információkra vonatkozóan.

Közfeladat-ellátó, illetve közszférabeli szervezetnek tekintendő az állami vagy önkormányzati feladatok ellátására létrehozott intézmény. Az állam egyes közfeladatok ellátására szervezetet (pl. minisztérium, hatóság, bíróság) vagy akár közttestületet is alapíthat. Ez közfeladat-átadással jár, tipikus közttestületek az egyes hivatásokat tömörítő kamarák (pl. közjegyzői kamara). Ha az állam nem kíván kamarát vagy más közttestületet alapítani, akkor az ellátandó közér-dekű vagy igazságügyi feladatot jogszabállyal egy 100%-ban állami tulajdonú intézményre (pl. Gazdasági Versenyhivatal) vagy akár egy gazdasági társaságra (pl. Magyar Közlönykiadó- és Igazságügyi Fordítóközpont Zrt.) is delegálhatja. Közszférabeli szervezet a közbeszerzésekről szóló 2015. évi CXLI. törvény 5. § (1) bekezdés c) és e) pontja szerinti szervezet, így különösen: maga az állam, minden költségvetési szerv, a közalapítvány, a helyi önkormányzat, a helyi és országos nemzeti önkormányzat, a helyi és nemzeti önkormányzatok társulása, és az a jogképes szervezet, amelyet kifejezetten közérdekű tevékenység folytatása céljából hoznak létre, vagy amely bármilyen mértékben ilyen tevékenységet lát el, és felette ilyen szervezet, az Országgyűlés vagy a Kormány közvetlenül vagy közvetetten meghatározó befolyást képes gyakorolni, vagy működését többségi részben egy vagy több ilyen szervezet (testület) finanszí-rozza. A közszférabeli szervezet honlapját és mobilalkalmazását úgy köteles kialakítani és folyamatosan működtetni, hogy a felhasználók számára akadály-mentesen érzékelhető, kezelhető, érthető és informatikai szempontból stabil legyen.^[14]

Közfeladat ellátásával kapcsolatos alapvető információ az állami vagy ön-kormányzati feladatok ellátásával összefüggő, jogszabály által meghatározott

[13] DGT 2012, ill. Tamás, 2023.

[14] Bővebben: Kántor, 2020; Németh, 2022.

elektronikus információ. Az információk önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló (2011. évi CXII.) törvény szerinti általános közzétételi listában (a törvény 1. melléklete) meghatározott, a közszférabeli szervezet által elektronikus úton közzéteendő információt – egyes szervezeti, működési és gazdálkodási adatok – közfeladat ellátásával összefüggő, alapvető információknak tekintjük. A közszférabeli szervezet akadálymentesítési nyilatkozatot tesz arra vonatkozóan, hogy honlapja vagy mobilalkalmazása, amelyen az alapvető információkat is közzéteszi, megfelel-e a törvényben és a végrehajtási rendeletekben foglalt akadálymentesítési követelményeknek. Az akadálymentesítési nyilatkozat tartalmát a közszférabeli szervezetek honlapjainak és mobilalkalmazásainak akadálymentesítéséről jogszabály meghatározza (2018. évi LXXV. törvény 4. §). Az akadálymentesített információ az akadálymentesítési igénnyel élő emberek számára biztosítja az állapotuk miatt keletkezett hátrányaik kiküszöbölésére szolgáló feltételeket, amelyek megléte esetén az információk mind fizikailag, mind intellektuálisan hozzáférhetővé válnak számukra.^[15]

Közszférában fejlesztett mobilalkalmazás az állami vagy önkormányzati feladat ellátásra létrehozott intézmény által a feladatellátás érdekében mobil eszközre fejlesztett szoftver. A mobil technológiák szolgáltatási és információszolgáltatásra történő felhasználását a szakirodalom mobil kormányzatnak (m-government) nevezi, amely az elektronikus kormányzat (e-government) részének tekinthető. Miközben az e-kormányzat bármikor hozzáfér a közszolgáltatásokhoz, az m-kormányzat lehetővé teszi a polgárok számára a kormányzati szolgáltatások bármikor és bárhol történő elérését. A közszférabeli szervezet által vagy megbízásából, a nyilvánosság számára mobil eszközökre tervezett és kifejlesztett szoftveralkalmazás a mobil operációs rendszerek kivételével közszférában fejlesztett mobilalkalmazásnak minősül. Az e-közigazgatásban a weboldalon keresztül nyújtott szolgáltatáshoz képest a mobiltelefonok képesek valós idejű, azonnali információkat és szolgáltatásokat nyújtani a polgárok számára, de a közszférabeli szervezet honlapját és mobilalkalmazását úgy köteles kialakítani és folyamatosan működtetni, hogy a felhasználók számára akadálymentesen érzékelhető, kezelhető, érthető és informatikai szempontból stabil legyen. (2018. évi LXXV. tv. 3. § (1) bek.) A közszférabeli szervezet akadálymentesítési nyilatkozatot tesz arra vonatkozóan, hogy honlapja vagy mobilalkalmazása megfelel az jogszabályokban foglalt akadálymentesítési követelményeknek. Az akadálymentesítési nyilatkozatot akadálymentes formában kell közzétenni, és rendszeresen frissíteni a közszférabeli szervezet érintett honlapján (2018. évi LXXV. tv. 4. § (1) és (3) bek), melyet arra feljogosított szervezet ellenőriz.^[16]

[15] Bővebben: Velegi, 2023.

[16] Bővebben: Szabó, 2020.

VII. ÖSSZEGRÉS; VANNAK-E TANULSÁGOK?

Bízunk abban, hogy e fogalomtárral megvalósult a szerzők álma: tettünk egy lépést a megfelelő szókincs kialakításához a jogi elvárások értelmezői, gazdasági és technológiai megvalósításáért felelős szakemberek és az akadálymentességi igényű csoportok közötti kommunikációhoz. Így a digitális akadálymentességről és annak részkérdéseiről a vállalati multidiszciplináris környezetben is egységes megértés alakulhat ki és az egyes – akár akadálymentesítési projektben – közreműködők, mint például jogi vezetők, compliance és kontrolling munkatársak, informatikai és UX-szakértők, beszerzési munkatársak, kontrolling és pénzügyi vezetők, akadálymentességi szakértők és szaktanácsadók, valamint a kormányzati (hatósági) kapcsolattartásért felelős munkatársak könnyebben beszélnek majd egy nyelvet, akadálymentesen. A fogalomtár pedig a szabályozás szélesedésével, az alkalmazási kihívások láthatóságával és a jó gyakorlatok elterjedésével tovább bővíthető.

HIVATKOZÁS (MLA)

- Firniksz, Judit, et al. „Jogi szókincs az inkluzív dizájn és az akadálymentesség terén: miért nehéz megfelelően kifejeznünk magunkat?” *Jog-Állam-Politika: Jog- és politikatudományi folyóirat*, vol. 17, no. 4, 2025, pp. 223-236. <https://doi.org/10.58528/JAP.2025.17-4.223>

IRODALOM

- Dobos Csilla (2010): Jogi szaknyelv és szakmai kommunikáció. In: Dobos Csilla (szerk.): *Szaknyelvi kommunikáció*. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- Kántor Ákos (2020): Az állami nyelvi közvetítéssel összefüggő közfeladatok ellátásának fejlődése. In: Németh Gabriella (szerk.): *A névmódosítás mint közfeladat*. OFFI Zrt., Budapest.
- Kim, Eun Joo (2023): Digital competency factor analysis among the digital native generation. In: *International Journal of Advanced and Applied Sciences*. 10(1). DOI: doi.org/10.21833/ijaas.2023.01.016.
- Majoros Tünde (2018): Intralingvális fordítások a bírósági nyelvhasználatban – a laikusokkal való hatékony kommunikáció. In: *Magyar Jogi Nyelv*. 2018/1. sz.
- Németh Gabriella (2023): A jogi norma és a jogi szaknyelv érthetőségének összefüggései a digitális térben. In: *Glossa Iuridica*. 2023/5-6. sz. DOI: <https://doi.org/10.55194/gi.2023.5-6.7>.
- Németh Gabriella (2020): Az akadálymentesített jogi kommunikáció lehetséges előnyei az online térben. In: *Gazdaság és Jog*. 2020/2. sz.
- Németh Gabriella (2022): Közfeladatellátás közérthetően: közpolitikai és jogi szaknyelvi kihívások a digitalizáció korában. In: Izmini Richárd – Kiss Ferenc (szerk.): *Nyitottan a változásra: Írások a 70 éves Vass László tiszteletére*. Budapesti Metropolitan Egyetem, Budapest.

- Németh Gabriella – Szoták Szilvia (2021): Az igazságügyi közfeladat-ellátás nyelvstratégiai kérdései a jog és a nyelv vonatkozásában. In: Tamás Dóra Mária – Szoták Szilvia (szerk.): *Terminológiastratégia és jogi alapterminusok a szomszédos országok nyelvén*. OFFI Zrt., Budapest.
- Németh Gabriella – Szoták Szilvia (2023): Az igazságügyi közfeladat-ellátás nyelvstratégiai kérdései. In: *A magyar terminológiastratégia kialakítása: Zöld könyv*. Nyelvtudományi Kutatóközpont, Budapest.
- Publications Office of the European Union: How to write clearly, 2012. (Elérhető: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/725b7eb0-d92e-11e5-8fea-01aa-75ed71a1>). (Magyar kiadásban A pontos fogalmazás művészete címmel letölthető az EUB weboldalán a következő linkről: https://publications.europa.eu/resource/cellar/725b7eb0-d92e-11e5-8fea-01aa75ed71a1.0009.01/DOC_1).
- Tamás Dóra Mária (2023): Beszámoló a Clear Writing for Europe 2023 konferenciáról. In: *Magyar Jogi Nyelv*. 2023/1. sz.
- Tóth Judit (2024): Nyelvstratégia – a hivatali nyelv közérthetőségétől a rendőrségi kommunikáció fejlesztéséig. In: *Magyar Jogi Nyelv*. 2024/2. sz.
- Velegi Dorottya – Firniksz Judit – Dömötörfy Borbála Tünde – Nagymihály Levente (2024): A webdizájn és a fogyasztói eligazodás az új akadálymentességi szabályok fényében. In: Valentiny Pál – Antal-Pomázi Krisztina – Berezvai Zombor – Nagy Csongor István (szerk.): *Verseny és Szabályozás 2023*. Hun Ren KRTK Közgazdaságtudományi Intézet, Budapest.
- Velegi Dorottya (2023): Akadálymentesség vagy jó szándék?: A pénzügyi szolgáltatások és az egyenlő esélyű hozzáféréshez való jog. In: Kurunczi Gábor – Pogácsás Anett – Varga Ádám (szerk.): *A puro pura defluit aqua’: Válogatott tanulmányok joghallgatók tollából*. Budapest, Pázmány Press, Budapest.
- Szabó Balázs (2020): Mobilapplikációk a közigazgatásban. In: *Miskolci Jogi Szemle*. 2020/2. különszám.
- Jonathan, Lazar – Daniel, Goldstein – Anna, Taylor (2015): *Ensuring Digital Accessibility Through Process and Policy. Critical Acclaim for Ensuring Digital Accessibility through Process and Policy*. Morgan Kaufmann Publishers, Massachusetts, USA. DOI: <https://doi.org/10.1016/C2013-0-13367-3>.

JOGFORRÁSOK

- A fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvény.
- A Fogyatékos-sággal élő személyek jogairól szóló egyezmény és az ahhoz kapcsolódó Fakultatív Jegyzőkönyv kihirdetéséről szóló 2007. évi XCII. törvény.
- A közszférabeli szervezetek honlapjainak és mobilalkalmazásainak akadálymentesítéséről szóló 2018. évi LXXV. törvény.
- A termékek piacfelügyeletéről szóló 2012. évi LXXXVIII. törvény.
- A termékekre és szolgáltatásokra vonatkozó akadálymentességi követelményeknek való megfelelés általános szabályairól szóló 2022. évi XVII. törvény.
- Az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2023. évi CXXV. törvény.